Cơ sở lý luận báo chí truyền thông - ba mô hình lý thuyết truyền thông hiện đại

Lý thuyết phương tiện truyền thông đề cập đến sự phức tạp của các nguyên tắc triết học chính trị xã hội bằng việc tổ chức các ý tưởng về mối quan hệ giữa truyền thông và xã hội. Trong khuôn khổ bài viết này, chúng tôi đưa ra một loại lý thuyết được gọi là "bản quy phạm lý thuyết truyền thông", với những gì mà các phương tiện truyền thông *cần phải* làm trong xã hội chứ không phải là những gì họ thực sự làm. Nhìn chung, các ý tưởng chi phối về nghĩa vụ của các phương tiện thông tin đại chúng phải phù hợp với những giá trị và các thoả thuận trong một xã hôi nhất đinh. Theo Siebert trong cuốn sách của ho về Bốn lý thuyết về báo chí, báo chí mang hình thức và màu sắc của các cấu trúc xã hội và chính trị trong đó nó hoạt động. Báo chí và các phương tiện truyền thông khác, trong quan điểm của họ, sẽ phản ánh "niềm tin căn bản và giả định rằng xã hội nắm giữ". Trong truyền thống tự do phương Tây, điều này đề cập đến các vấn đề như bình đẳng, tự do trước pháp luật, các mối quan hệ xã hội, và sự gắn kết, đa dạng văn hóa, can thiệp tích cực và trách nhiệm xã hội. Tuy nhiên, các nền văn hóa khác nhau có thể có các nguyên tắc và các ưu tiên khác nhau.

Mặc dù bản quy phạm lý thuyết báo chí này không phải là sự khẳng định chắc chắn, nhất là với những sự thay đổi trong các phương tiện truyền thông và sự gia tăng của phương tiện truyền thông với những hình thức mới, chúng ta vẫn có thể xác định một số truyền thống rộng lớn của tư tưởng về quyền và trách nhiệm của

các phương tiện truyền thông trong xã hội và mức độ mà xã hội có thể can thiệp một cách hợp pháp để bảo vệ lợi ích công cộng. Các biến thể có liên quan cơ bản có thể được mô tả như sau:

Lý thuyết độc tài (áp dụng trước hết với hình thức xã hội dân chủ trước đây và hệ thống xã hội phi dân chủ hay độc tài ngày nay). Theo quan điểm này, tất cả các phương tiện truyền thông và thông tin liên lạc công cộng chịu sự giám sát của cơ quan cầm quyền và biểu hiện hoặc ý kiến mà có thể phá hoại trật tự xã hội và chính trị được thành lập có thể bị cấm. Mặc dù lý thuyết này "trái quyền tự do ngôn luận", nó có thể được gọi dưới những điều kiện khắc nghiệt.

Lý thuyết *tự do báo chí* (phát triển đầy đủ nhất tại Hoa Kỳ, nhưng có thể đã được áp dụng ở nhiều nơi khác) tuyên bố hoàn toàn tự do biểu lộ công khai và hoạt động kinh tế của các phương tiện truyền thông và từ chối bất kỳ sự can thiệp của chính phủ trong bất kỳ khía cạnh nào của báo chí. *Một thị trường vận hành tốt sẽ giải quyết tất cả các vấn đề của các phương tiện truyền thông nghĩa vụ và như cầu xã hội*.

Lý thuyết *trách nhiệm xã hội* (được phát hiện ở châu Âu và các nước chịu ảnh hưởng của châu Âu) là một phiên bản sửa đổi của lý thuyết tự do báo chí, nhấn mạnh hơn khi trách nhiệm giải trình của các phương tiện truyền thông (đặc biệt là phát thanh, truyền hình) cho xã hội. Phương tiện truyền thông miễn phí, nhưng họ phải chấp nhân các nghĩa vụ để phục vụ lợi ích công cộng. Các phương tiên bảo

đảm tuân thủ các nghĩa vụ này có thể được thông qua can thiệp tự điều chỉnh hoặc công cộng chuyên nghiệp (hoặc cả hai).

Phát triển các lý thuyết phương tiện truyền thông (áp dụng tại các quốc gia phát triển kinh tế thấp với các nguồn lực hạn chế) có các hình thức khác nhau nhưng về cơ bản đề xuất rằng các phương tiện truyền thông tự do, trong khi mong muốn, nên được trực thuộc (cần thiết) các yêu cầu của phát triển kinh tế, xã hội và chính trị.

Thay thế các lý thuyết phương tiện truyền thông. Các phương tiện truyền thông chủ đạo của xã hội được thành lập có thể không đầy đủ theo định nghĩa trong sự tôn trọng của nhiều nhóm trong xã hội và quá nhiều dưới sự kiểm soát của các cơ quan nhà nước có thẩm quyền và các tầng lớp. Đây là loại lý thuyết ủng hộ các phương tiện truyền thông gần cơ sở của xã hội, quy mô nhỏ, có sự tham gia, hoạt động và phi thương mại.

Thông thường, hệ thống phương tiện truyền thông của một quốc gia nhất định sẽ có một hỗn hợp của các yếu tố lý thuyết và các loại phương tiện truyền thông, hiển thị không tự do tuyệt đối và cũng không lệ thuộc tuyệt đối với quyền lực nhà nước hoặc quyết định. Hallin và Mancini (2004) đã lập luận rằng chúng ta nên quên đi về các lý thuyết bản quy phạm pháp luật và xem xét kỹ hơn sắp xếp thực tế kết nối các phương tiện truyền thông với xã hội. Họ đề xuất một cách phân loại các mối quan hệ giữa hệ thống truyền thông và hệ thống chính trị, dựa trên một cuộc

kiểm tra so sánh của xã hội đương đại quốc gia. Theo quan điểm này, có ba mô hình hoặc biến thể, với những tác động khác nhau đối với vai trò và nghĩa vụ của các phương tiện truyền thông trong xã hội:

☐ Mô hình *tự do*, trong đó các phương tiện truyền thông hoạt động theo các nguyên tắc của thị trường tự do, mà không có kết nối chính thức giữa các phương tiện truyền thông và chính trị và với sự can thiệp nhà nước tối thiểu;

☐ Mô hình *Dân chủ*, trong đó các phương tiện truyền thông thương mại cùng tồn tại với các phương tiện truyền thông gắn với tổ chức chính trị xã hội và nhà nước có một vai trò nhỏ nhưng hoạt động;

☐ Mô hình đa nguyên phân cực, với các phương tiện truyền thông tích hợp vào chính trị bên, yếu hơn các phương tiện truyền thông thương mại và vai trò mạnh mẽ cho nhà nước.

Như với các lý thuyết nêu ra trước đó, các mô hình này cũng loại lý tưởng và trong thực tế xã hội có một hỗn hợp của các yếu tố nêu. Dịch vụ công cộng phát thanh truyền hình được tìm thấy trong hai hình thức trong các mô hình thứ hai và thứ ba, tương ứng, hoặc là một tổ chức vô hiệu hóa và chính trị vô tư như chính trị một cách nào đó, thường là với sự phân chia về chính trị. Trong mô hình hoàn toàn tự do, có thể có ít hoặc không có nơi để phát sóng dịch vụ công cộng.

So sánh ký văn học và ký báo chí

Cùng với sự phát triển của xã hội, báo chí ngày càng trở nên quan trọng trong đời sống, bởi nhu cầu về thông tin xã hội của người dân ngày càng lớn. Sự phát triển của báo chí được đánh dấu một phần bởi sự phong phú và đa dạng khi thể hiện tin, bài dưới nhiều hình thức, các vấn đề được đề cập dưới nhiều góc độ, mức độ giúp cho độc giả có điều kiện tiếp cận thông tin dưới nhiều hình thức khác nhau.

Báo chí và phương pháp đào tạo báo chí là vấn đề đang được báo chí hiện nay quan tâm và tranh cãi. Dư luận giới truyền thông đang đứng trước 2 luồng quan điểm trái ngược nhau: nên hay không nên đào tạo báo chí theo kiểu phân chia thể loại? Vấn đề này thực ra vẫn chưa có giải pháp thoả đáng. Vì cho đến giờ phút này, riêng về việc phân chia thể loại đã có rất nhiều ý kiến và quan điểm khác nhau. Vấn đề thể loại và phân chia thể loại báo chí vẫn là vấn đề được quan tâm nhất trong giới lí luận truyền thông.

Giải quyết vấn đề

1.Thể loại báo chí

Thể loại báo chí là một trong những hiện tượng phức tạp của hoạt động báo chí. Hiện nay, vẫn còn nhiều tranh luận về khái niệm này cả ở trong nước lẫn ngoài nước và chưa hoàn toàn thống nhất.

Trong hầu hết các lĩnh vực của cuộc sống đều có sự phân nhóm giữa các yếu tố cấu thành nên nó bởi những thuộc tính riêng biệt. Đó được gọi là sư phân chia thể loại. Từ điển bách khoa toàn thư Liên Xô 1985 định nghĩa:" Thể loại là khái quát hóa những đặc điểm của một nhóm lớn các tác phẩm có cùng thuộc tính về nội dung, hình thức và cách thể hiện tác phẩm của một thời đại, một giai đoạn, một nền nghệ thế dân tộc, hay môt thuât giới Theo tác giả Đinh Hường "thể loại báo chí là hình thức biểu hiện cơ bản, thống nhất và tương đối ổn định của các bài báo, được phân chia theo phương thức phản ánh hiện thực, sử dụng ngôn ngữ và các công cụ khác để chuyển tải nôi dụng mang tính chính trị tư tưởng nhất định". Còn tác giả Tạ Ngọc Tấn cũng quan niệm: " thể loại tác phẩm là một khái niệm để chỉ tính quy luật loại hình cuả tác phẩm báo chí".

Sự phân chia thể loại dựa trên tiêu chí lựa chọn những đối tượng có chung những đặc điểm nội dung, hình thức,... những đặc điểm này thể hiện rõ ràng, dễ nhận thấy, và khi gộp nhóm những đối tượng có chung những đặc điểm ấy lại có thể phân biệt được chúng với những nhóm đối tượng khác dựa trên những đặc

điểm chung của cả nhóm. Việc phân chia nhóm vào các thể loại nói trên chủ yếu dựa vào đặc điểm và tính trội của từng thể loại và cũng chỉ mang tính tương đối

Mỗi tác phẩm báo chí thường được xếp vào một thể loại cụ thể dựa trên các tiêu chí như: tác phẩm đó có dung lượng như thế nào, nói về vấn đề gì, cách thể hiện vấn đề của người viết, cảm xúc của người viết có được gửi gắm trong bài viết hay không?

Báo chí nói chung được chia thành các nhóm thể loại như: tin, phỏng vấn, tường thuật, bài phản ánh, xã luận, bình luận, tiểu luận, phê bình và giới thiệu tác phẩm, điều tra, điểm báo, thư của ban biên tập, ký và các thể loại trào phúng.

Ranh giới giữa các thể loại vẫn chưa được xác định một cách thật sự rõ ràng, vẫn còn tồn tại sự giao thoa giữa chúng. Ngoài ra, những dấu hiệu chung thì thì việc phân chia thể loại báo chí có thể dựa trên những dấu hiệu như:

- * Đặc thù của đối tượng mô tả
- * Chức năng và nhiệm vụ của tác phẩm báo chí
- * Chiều rộng của sự phản ánh hiện thực và phạn vi của sự tổng kết và các kết luận
 - * Phương tiện tái hiện hình ảnh và mức độ truyền cảm

Việc sử dụng đúng thể loại báo chí là rất quan trọng, nó giúp cho nhà báo có thể thể hiện một cách chính xác nội dung, lựa chọn đúng cách trình bày tác phẩm báo chí của mình để nó đến với công chúng một cách có hiệu quả nhất

Để bài biết có thể truyền tải thông tin một cách tích cực nhất lại phụ thưộc không nhỏ ở chỗ người viết lựa chọn cách thể hiện nào để đăng tải thông tin ấy. Chính vì vậy việc nắm bắt chính xác các thể loại báo chí là rất quan trọng đối với những người làm báo.

Phân biệt thể loại báo chí là một vấn đề lớn, nhiều phức tạp và còn gây nhiều tranh cãi. Trong lí luận và thực tiễn thì việc phân biệt và nắm rõ các đặc điểm của thể loại báo chí là rất quan trọng, đặc biệt là trong chương trình đào tạo sinh viên báo chí cũng như vận dụng những kiến thức về thể loại trong hoạt động sáng tạo của nhà báo.

Khi nắm rõ cách phân biệt các thể loại báo chí thì người làm báo sẽ có cách tiếp cận vấn đề và cách viết mang lại hiệu quả cao nhất, truyền tải thông tin nhiều nhất và thu hút người đọc. Có rất nhiều cách phân chia thể loại báo chí. Tuy nhiên, trong bài tiểu luận này xin tiếp nhận cách phân nhóm các thể loại báo chí đó là: Nhóm các thể loại báo chính chính luận; Nhóm các thể loại báo chí thông tấn; Nhóm các thể loại báo chí chính luận - nghệ thuật.

Bốn đặc thù của thể loại báo chí

- Thứ nhất, các thể loại khác nhau theo đặc thù của đối tượng được phản ánh.
- Thứ hai, các thể loại khác nhau theo mục đích, chức năng, nhiệm vụ sáng tạo của tác phẩm báo chí